

til dem, som kunne kaldes de oprindelige; at **skandinaviske** *Minder* og *Sprog-Elementer*, som findes og kunne konstateres i England, hverken tilhøre *Angler* eller *Saxer* (og neppe engang *Jyder* — thi saadanne skulde man jo efter gamle Sagn om *Jutna-Cyn* og Bedas Fortælling om Indvandringen især kun søge i Kent og paa Wight); men at de ere Virkninger af de senere *danske* og *norske* Indvandringer; og at de *Angler* som deeltog i hine Indvandringer, og som bebyggede adskillige endnu bekiendte Landstrækninger i England, og stiftede flere af de angelsaxiske Riger — vare en *germanisk*, ingen skandinavisk Folkestamme.

Secretairen meddeelte følgende Udtog af et Brev fra Inspecteur *Worsaae*, dat. Rouen 19 Jan. 1852.

Da Videnskabernes Selskab med saa megen Forekommenhed har understøttet mig til min Reise i Normandiet, opfylder jeg en kjær Pligt ved at meddele Dem, som Selskabets Secretair, en kort Beretning om det Udbytte, jeg allerede troer at have vundet, saavelsom ogsaa nogle Antydninger om de Resultater, jeg fremdeles troer at kunne vente.

Det er tilvisse paafaldende, at man endnu den Dag i Dag i Normandiet træffer saa mange nordiske Stedsnavne. Hidtil have disse ikke været samlede efter Departementer, og man har derfor heller ikke haft noget fast Udgangspunkt for en Undersøgelse om, hvor de nordiske Bosættelser have været stærkest. Det er imidlertid klart, at Nordboerne fornemmelig have bebygget Egnen omkring la Hague (hvor der endnu findes en lang Jordvold, som har afskaaret hele Næsset, og som oprindelig vistnok har været anlagt af Nordboerne); fremdeles have de nordiske Colonier strakt sig over Bayeux og Caen langs Havet og ligeledes langs Seinefloden. Enkelte Steder længere inde i Landet, t. Ex. ved Neubourg, ikke langt fra Rouen mod Syd, træffer man en heel Klynge af nordiske Stedsnavne, som be-

stemt godtgjøre, at denne Plet fortrinsviis har været bebygget af Nordboere. I Udkanten af en stor Skov, „la londe“ kaldet (i gamle Documenter „lunda“, formodentlig Lunden) ligge her Landsbyerne Thuit-Anger, Thuit-Signol, Thuit-Simer, Thuit-Hebert og Thuit-Hagron, alle med det nordiske Stedsnavn Thuit eller Tvede, som her ufeilbarlig betyder opdyrket Skovland. Hvor stærk den nordiske Bebyggelse ude ved Havet, t. Ex. i Bayeuxegnen, maa have været, kan man skjønne alene deraf, at der i Arrondissementet Bayeux deels er og deels har været over 50 Stedsnavne med den nordiske Endelse „delle“ eller decl.

Saa talrige som Stedsnavnene ere i Normandiet, saa sparsomme ere de nordiske Ord, der ere levnedede i Folkesproget. I gamle Documenter fra det 11te, 12te og 13de Aarhundrede især finder man endnu adskillige, hvoriblandt flere meget mærkelige og karakteristiske. Blandt de gjængse Drikke i Normandiet i den tidligere Middelalder nævnes saaledes foruden Öl, der var meget yndet af Normannerne lige til det 16de, 17de Aarhundrede, ogsaa endnu „medum“, som hidtil har været uforklarlig for de franske Lærde, medens det for os er fuldkommen klart, at det ligefrem er Mjöd. At Öl og Mjöd blev drukket af Nordboernes Efterkommere, vil man vistnok finde i sin Orden. I flere af de herværende store Handelsstæder (Caen, Rouen, Dieppe &c.) var der ogsaa tidligere Selskaber af de saakaldte, „franc-brements“, der oprindeligt vare en Slags her-tugelige eller kongelige Tjenere, men som tillige havde Privilegium paa at udlosse Skibsladningerne, og besørge alle saadanne Forretninger ved Havnene. De vare meget ansete Folk, som regnedes iblandt Byens Functionærer, de udgjorde et bestemt Antal og havde Ret til ved forefaldende Vacance at supplere sig selv. I de ældste Documenter kaldes de bestandigt „berman“ og det er vistnok ikke nogen dristig Slutning, at dette for de normanniske Forskere aldeles ubekjendte Ord, er det nordiske „bæremand“, især da dette saa bestemt betegner de Forretninger, der paalaae berman'en. Længere ned i Tiden

er det gaaet over til at hedde ikke allene brement, men ogsaa „brument“ og der findes endnu flere Familier her, som bære dette Navn. Forresten er det ikke sjeldent at træffe gamle nordiske Ord netop paa Ting, der angaae Skibsfart og Fiskerie. I det 12te og 13de Aarhundrede havde Fiskerne paa flere Steder af Normandiets Kyst dannet Selskaber for Hvalfangsten under Kysten. Denne Fangst synes at have været meget betydelig, og man finder flere Gavebreve fra disse Fiskere til Klostre og Kirker. I eet af disse Breve kaldes Medlemmerne af et saadant Selskab: „*Waumans*“ aabenbart Pluralisformen af „*Walman*“ (Hvalmand): *Wal* er i Pluralis blevet til *Wau*, ligesom f. Ex. hyppig *Dal* til *Dau*. Yderligere Bestyrkelse paa Rigthigheden heraf fik jeg i et andet gammelt Document, hvor der ogsaa nævnes en heel Deel Fiskere, tildeels med nordiske Navne (som *Anschitillus* eller *Asketil*), og hvor der tilføies: „*et omnes alii, qui sunt in Valseta*“ Hvalhuset eller Hvalselskabet. Paa Seinen har man fremdeles til vore Dage benævnet de Steder, hvor man havde nedrammet Pæle for at lægge Garn til Fiskefangst: „*Gorts*“, eller Gaarde, ligesom høs os Laxegaarde og Aalegaarde. Det nordiske Ord „Gaard“ træffes ogsaa i Normandiet i det gamle „*fisigard*“ eller Fiskegaard ved Dieppe, og i „*vingart*“ eller Viingard ved Bayeux, samt i de endnu brugelige Stedsnavne *Auppegart* og *Epegard* (eller *Æblegaard*), som i gamle Documenter skrives „*Appelgar*.“

Med Undtagelse af Ord som „*Varech*“ eller Vrag, „*tangue*“ eller Tang, „*homme*“ eller Holm (i gamle Documenter *hulmus*), „*bee*“ en Bæk, har jeg forresten hidtil ikke i Folkesproget kunnet opdage andre reent nordiske Ord, end „*bru*“ og „*brunan*“ (Brud og Brudemand eller Brudgom), der endnu ere i almindelig Brug i Normandiet. Derimod gives der en Mængde Folk saavel paa Landet, som i Stæderne, der have nordiske Familienavne. I de ældste Dokumenter finder man, at Normannerne paa nordisk Viis have kaldt sig *Sön* eller *Datter* af den og den, paa Latin t. Ex. *filius Turgot*, *filia Havardi*, hvorfra de normanniske Navne paa *Fitz*, der

endnu ere bevarede i England. Men efterhaanden som den franske Indflydelse blev stærkere, tabte denne Skik sig; man udelod filius eller fitz og tilføiede kun Faderens Navn i Genitiv t. Ex. Andreas Turgoti, og endelig hørte man endogsaa op med at sætte Familienavnet i Genitiv, saaledes at det kun blev t. Ex. Robert Toustain, Maria Ansquetil o. s. v. Dette er Tilfældet den Dag i Dag, hvor man stadig hører *Familienævne* som: Canu eller Canut (Knud), Anquetil, Godefroy, Havart, Roux (Rollo eller Rolf), Regnault (Ragnvald), Thouroud (Thorold), Toustain (Thorstein), Turgis (Thorgils), Turgot (Thurgod), Truquetil og Turquetil (Thorketil) &c. *Döbenavnene* skulle dog næsten alle være christelige.

Det er i det Hele taget af alle Omstændigheder klart, at en stor Mængde nordiske Familier ere vedblevne at boe i Normandiet, tiltrods for de stærke Udvandringer til England, Sicilien og Nedreitalien, og at fölgelig den oprindelig nordiske Befolkning eller Colonisation i Normandiet maa have været overordentlig betydelig. Man ledes derved uvilkaarlig til at antage, at Erobringen af Normandiet og Landets Bebyggelse af Nordboere ikke er skeet nærmest ved Rolfs Tog, men at Rolfs Erobring kun har været saa at sige Slutstenen for en Række ældre, tildeels fredelige Bebyggelser af Landets Kyster, ligesom netop Tilfældet var i England, Skotland og Irland. Det er i höieste Grad sandsynligt, at de förste nordiske Bosættelser have været i Nærheden af la Hague, hvorfra de lidt efter lidt have udbredt sig langs Kysterne og Flodbredderne, og saaledes banet Veien for Rolf og hans Mænd. Det er ikke mindre sansynligt, at disse nordiske Nybyggere her, ligesom paa de brittiske Öer, have skaffet sig Fodfæste ved Handel, Söfart og Fiskeri. Desværre mangle, saa at sige, alle skriftlige Efterretninger fra den Tid, der ligger forud for det 11te Aarhundrede, om Normanernes fredelige Sysler. Men en særdeles interressant Oplysning om den anseelige Handel, som de nordiske Nybyggere i Normandiet maae have drevet, indeholdes dog deri, at Norman-

nerne ikke alene have indført i Normandiet den nordiske Myntbenævnelse „Mark“, hvilket de som bekjendt ogsaa gjorde i England, men at endog Markvægten allerede i Aarene 1060—1108 blev saa almindelig udbredt i hele Frankrige, at Marken som Mynteenhed kom til at træde istedetfor den gamle franske Livre, ja at den paa nordisk Viis blev deelt i 8 Unzer (i Norden i 8 Örer), medens Livren forhen havde været deelt i 12 Unzer. Det var fölgelig en gjennemgribende Forandring i hele det franske Myntsystem, der ikke kan have været gjennemført, uden at der i Forveien maa være foregaaet en stadig og overveiende Handelsindflydelse fra Normandiet af. De normanniske Lærde, for hvem denne Anskuelse er fuldkommen ny, ere ikke blot gaade ind derpaa, men have endog gjort mig opmærksom paa adskillige uomtvistelige historiske Kjendsgjæringer, der vise, at Marken i Frankrige förstegang nævnes netop i Normandiet. Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Normandiet væsentligst er bleven befolket af Nordmænd eller Danske, afgive Stedsnavnene mærkelige Vink. Trods alle Efterforskninger er det ikke hidtil lykkedes mig at finde et eneste Stedsnavn, der ender paa -bolstadr, buster, -bost eller paa -stadr, -ster, hvilke Endelser, som jeg tidligere har godtgjort, netop ere karakteristiske for de norske Bosættelser i Nordskotland, paa de skotske Öer og i Irland. Derimod have alle Stedsnavnene de samme Former og Endelser, som i det danske Nordengland (naturligviis dog med den Forskjel, at de her hyppig have den franske Endelse ville (af det latinske Villa) föiet til et nordisk Navn) t. Ex: især -by -thorp, -thuit (eller -tvede), -gard -holm, -boeuf („bod“), -fleur (-„flot“ eller „fliot“), -næs, -ey -tot eller toft o. s. v. Jeg er derfor nu saare tilbøielig til at troe, at de oprindelige, forberedende Bosættelser af nordiske Mænd i Normandiet, paa Kysterne og ved Floderne, ere iværksatte væsentligst af danske Udvandrere, hvilket ikke forhindrer, at største Delen af de rolfske Kæmper, som senere fuldendte Landets Erobring, kunne have været Nordmænd. Det stemmer vistnok

ogsaa mere overeens med de naturlige Forhold, at Nordmændene coloniserede Nordskotland, Öerne og Irland, der laae nærmest ved Norge, medens de Danske bebyggede de nærmest ved dem liggende Lande Nordengland og Normandiet. Ganske snurrt er det, at mange Familier her endnu hedde: „Le Danois“, ja der gives smaae Landsbyer her, hvor næsten alle Familier bære dette Navn.

I de gamle retslige Institutioner er jeg ogsaa paa Spor efter mærkelige Analogier med det danske Nordengland. Det er noget tvivlsomt, om Holmgangen eller Duellen er indført her af Nordboerne; thi de ældre Love i Frankrige indeholde ogsaa Bestemmelser om Dueller. I det høieste tør man kun sige, hvad de ældste skriftlige Mindesmærker antyde, at Dueller have været mere yndede i Normandiet, end maaskee i nogen anden Del af Frankrige. Derimod er det vist, at der alene i Normandiet har været indført en ordentlig Nævn eller Jury af nordisk Oprindelse, der gjennem hele Middelalderen har været bevaret saa reen, at man endnu i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede i en saakaldet: „Le stille de proçeder en pais de Normendie“ (af Aar 1534), finder baade den simple Nævn bestaaende af 12 Nævninger eller Eedsvorne, som afgav Kjendelser i mindre vigtige Sager, og den dobbelte Nævn sammensat af 24 Eedsvorne, som afgav Kjendelser i Mordsager. Ligesom i det gamle danske Nordengland og senere i hele England og Danmark, var det ogsaa her Retten eller Dommerne, der valgte Nævningerne. Den Anklagede havde dog Ret til at gjøre Indsigelser mod Valgene. I det 16de Aarhundrede forsvinde imidlertid de sidste Spor i Normandiet af den gamle Nævn. De ældste normanniske Love indeholdt ogsaa Bestemmelser om „Nam“ (et Retsudtryk, der neppe för Normannernes Tid var kjendt i Frankrige) og om „Varech“ eller Vrag, som synes at nærme sig mere til de gammelnordiske Love, end til de gammelfranske.

Allerede ved Nordengland har jeg i mit seneste Skrift

gjort opmærksom paa, at der i de gammeldanske Egne fandtes, ifølge Domesday Boock, færre Trælle, end i den övrige, saxiske Deel af England, ligesom i det Hele taget Frihedsaanden var stærkere hos de Danskes Efterkommere der, end hos Angelsaxernes Slægter i Sydengland. En höist træffende Sammenligning hermed frembyder netop et Resultat, som en normannisk Lærd (Leopold Delisle) har udfundet og godtgjort, nemlig, at Trældommen var forsvunden i Normandiet henimod 200 Aar för i det övrige Frankrige, idet man efter Aar 1100 næsten aldeles ikke mere træffer Trælle i Normandiet. Det synes derfor klart, at ikke blot de Nordboere, der have nedsat sig i de vestlige Lande, have, hvad Krönikerne sige, selv været stolte, frihedselkende Mænd, men at de endogsaa have ladet Friheden udstrække sig til deres Undergivne. Det er ikke umuligt, at de netop af en klog Politik have gjort dette, for i den saaledes frigjorte, forhen trælbundne Befolkning at finde tro hengivne Hjelpere og Stötter, istedetfor farlige ophidsede Fjender. Man har i alle Tilfælde her en naturlig Forklaring til den stærke Frihedsaand, der gennem hele Middelalderen til vore Dage har udmærket saavel Nordmaniet som Nordengland.

Jeg har naturligviis endnu overmaade Meget at udrette her, baade med Hensyn til Stedsnavne, Institutioner o. s. v. Saaledes veed jeg, at paa Canalöerne Guernsey og Jersey gjelde endnu mange af de gammelnormanniske Institutioner, der forlængst ere gaaede tilgrunde her i Normandiet. Det er dog Forhold, som jeg maa nærmere undersøge i de Londonske Archiver og Bibliotheker. Ligeledes maa jeg endnu gjøre Udflugter her rundt om i Landet, for at see de vigtigste af de ældre normanniske Bygninger, og for i det Hele ogsaa at blive bekjendt med Landets almindelige Physiognomi. Jeg maa dernæst nödvendig ind i Bretagne, for at lære at kjende de vigtigste af de derværende Mindesmærker, hvoraf mange bære en saa slaaende Overeensstemmelse med vore ældste Mindesmærker i Danmark. Endelig maa jeg ogsaa nödvendig anstille Under-

søgelse, om der ikke ved Loiren skulde findes nordiske Spor, da Normannerne, som bekjendt, hyppig satte sig fast ved Loirens Munding, hvor man endnu træffer Stedsnavnet Paimboeuf, der mulig, ligesom de tilsvarende her i Normandiet, oprindeligt har havt den nordiske Endelse -bod (?). Hjemveien til Paris fra Bretagne vil netop falde over Nantes. Det er dog sandt, endnu har jeg ogsaa Undersøgelser at anstille, om der ikke her skulde findes gamle Östersbunker, ligesom hjemme hos os, og paa Amerikas Kyster. Trods alle Forespørgsler har jeg endnu ikke faaet Noget at vide derom. Derimod har jeg i „Memoires des Antiquaires de Normandie“ Aargang 1831—1833 (8vo) Pag. 390 fundet „Extrait d'une lettre adressée a. Mr. de Caumont, sur l'emploi des huitres dans les constructions antiques de Mediolanum Santonum (Saintes) par Mr. le baron Chaudruc de Crauzaines“, hvoraf jeg seer, at Östersskallerne ligge under Murene „associées à des lits de cendre de charbon et d'os calcinés,“ hvilket unægtelig for mig har Udseende af mulig at være det selvsamme, som hjemme hos os. Men derom Nærmere.

Vandinspecteur *Colding* havde under 4de Mai 1851 udbedet sig Selskabets Bedømmelse af en indsendt Afhandling, „Undersøgelse over Dampenes Virkning som bevægende Kraft i Dampmaskinen.“ Den i denne Anledning udnævnte Comitee (Schifter, Ramus, Hoffmann) har derover afgivet følgende Betænkning.

Forfatteren er ved de bekjendte Forsøg af Regnault over Dampene bleven ledet til denne Undersøgelse, som slutter sig til hans tidligere til Selskabet indgivne og i Skrifterne optagne Afhandlinger. Den nærværende gaaer ud paa at oplyse flere dunkle Forholde ved Bestemmelsen af Dampkraftens Virkning eller af den i en Dampmasse indeholdte Arbeidsmængde. Hvorvidt den Theorie, Forfatteren herfor har opstillet og udviklet,